

# TÜRKİYE DE YAŞAYAN NOGAY TÜRKLERİ

## VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ OLARAK

### NOGAY TÜRK DERNEKLERİ<sup>1</sup>

Hakan BENLİ<sup>i</sup>

---

<sup>iiii</sup>Nogay Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, NogayTürk Dergisi Editörü, [hakanbenli@post.com](mailto:hakanbenli@post.com)

#### GİRİŞ

Göç ettikleri yerlerden bu gün Türkiye’de yaşadıkları yerlerde iskân edilene kadar pek çok kez yer değiştirmek durumunda kalan Nogay Türkleri, gerek göç yolları üzerinde gerekse Anadolu’da oldukça dağınık şekilde yaşamaktadırlar. Birkaç kez göçe ve sürgüne maruz bırakılan Nogay Türkleri, bu gün Türkiye’de azımsanmayacak sayıda olmalarına karşın hâlâ en az tanınan Türk topluluklarından biridir. Bunun en önemli nedeni birbirlerinden kopuk ve habersiz yaşamalar; sivil toplum örgütlerinin etkinliğini geç fark etmeleridir.

#### 1- Nogay Adı Nereden Gelmektedir?

Nogayların ismi ile ilgili farklı görüşler vardır, bunlardan bazıları şöyle ifade edilmektedir; Nogay Türkleri tarihte Moğol Mangıtların, yerli Asların, Kanglı,Kıpçak,Türkmen,Kongrat gibi Türk boylarının bir araya gelerek meydana getirdikleri bir Türk boyudur. (Alpargu2007:32) Nogaylar Altın Orda Devleti yıkıldıktan sonra kendi hanlıklarını kurmuşlardır (Alpargu 1996: 28-43). Bir başka görüşe göre ise Nogay Türkleri Moğol döneminden önce Kırgız, Kazak ve Özbek Türkleri içerisinde buldukları belirtmektedir (Kalkan 2006:220). Nogay’ın bir şahıs adı olduğu ve Altın Orda Devletinde etkili olan bir beyin adı olduğu da ifade edilmektedir (Güllüdağ 1999:556-564).

#### 2- Türkiye’de Yaşayan Nogay Türkleri’ninKafkaya’dan Göçleri

Nogay Türkleri tarihleri boyunca Anadolu’ya bir çok kez göç etmek durumunda kalmışlardır. Bu göçler kendi rızaları dışında sürgün amaçlı da olmuştur(Benli,2013:2). Anadolu’da çeşitli yerlere iskan edilen Nogay Türklerinin nüfusu hakkında da kesin bilgiler bulunmamaktadır. Sadece Kırım’dan 1854 ve 1864 yılları arasında 200 bin Nogay Türkü’ nün göç ettiği bilinmektedir. Diğer göçler de göz önüne alındığında bu rakam çok daha yükselmektedir (Arabacı, 2008: 10).1854-1860 yılları arasında Kuban ve Nogay bölgelerinden gelip Anadolu’ya yerleşen Tatarların sayısı 170 bindir, denilmektedir(Elibol,2007:2).

Nogay Türkleri bu gün Türkiye’ ninbir çok bölgesinde 40’a yakın ilde yaşamaktadırlar (Kırımlı,2011). Oldukça dağınık olarak iskân edilmiş oldukları için bir çoğunun aralarında iletişim bulunmamaktadır.

#### 3- Türkiye’ de Yaşayan Nogay Türkleri

Nogay Türkleri Anadolu’ da özellikle Tuz Gölü havzasında yoğun olarak yaşamaktadırlar. Bu gün Ankara Şereflikoçhisarve Konya Kulu’ ya bağlı olan ve yerleşim olarak birbirlerine yakın olan 7 köy vardır. Bu köyler Nogayların sivil toplum örgütleri açısından ayrıca önem arz etmektedirler.

---

<sup>1</sup> Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir’de düzenlenen ‘Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi’ nde bildiri olarak sunulmuştur.

---

Türkiye’ de Konya, Ankara, Balıkesir, Eskişehir, Afyonkarahisar, Bursa İstanbul, Adana, Gaziantep, Tokat, Çorum, Kırıkkale, Muş ve Diyarbakır gibi illerde yaşamaktadırlar (Kırımlı,2011).

#### **4- Nogay Türkleri’ nin Sosyal Durumları**

Nogay Türkleri iskan edildikleri yerlerin çoğunda buldukları yerlerin toplulukları ile karışmışlar ve kültürlerini unutmaya başlamışlardır. Bunda önemli olan faktörlerden biri de göçler esnasında ağırlıklı olarak Çerkesler ve Kırım Tatarları ile birlikte göç etmiş olmaları ve bu göçlerde nüfus olarak daha az olmaları neticesinde zamanla kaynaşmış olmalarıdır. Ancak özellikle Tuz Gölü havzasında, Eskişehir’ de ve Balıkesir’ de yaşayan Nogay Türkleri çoğunluklar yakın yerleşim yerlerinde iskan edilmeleri ve dönemin şartları ile bir nebze de olsa komin hayat sürmek sureti ile kültürlerini muhafaza edebilmişlerdir.

Nogay Türkleri yerleştirilmiş oldukları yerler itibari ile genellikle oradaki yerleşik halktan ayrı kalmışlar ve tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Özellikle 1960 lı yıllara kadar kapalı sayılabilecek bir toplumsal yaşam sürmüşlerdir. Sadece kendi aralarında kız alıp vermeler olmuştur. Eğitim seviyesi çok düşük kalmış ve bunun sonucunda toplumsal hayatta sosyal ve kültürel faaliyetler, kendi kültürlerini olağan akışında yaşamakla sınırlı kalmıştır.

Bu durumun iki önemli yanı vardır. İlki, bu durum neticesinde uzun yıllar boyunca Nogay kültürünü muhafaza edebilmişlerdir. Diğeri ise, kapalı bir yaşam sürmeleri, eğitim seviyelerinin düşük olmasına ve ticareten uzak kalmalarına neden olmuştur. Özellikle bu durum kültürel ve ekonomik gelişmelerini engellemiş, edebi eserler vermektten ve yazıdan uzak kalmalarına yol açmıştır.

#### **5- Nogay Türkleri’ nin Sosyo-ekonomik Değişimleri**

Nogay Türkleri 1960’lı yıllardan itibaren yaşamış oldukları bölgelerde, özellikle Tuz Gölü havzasında, tarım ve hayvancılığın ekonomik olarak getirisinin yeterli olmaması ve Avrupa’ ya ve büyük şehirlere çalışmak amacıyla göçlerin başlamasıyla değişimleri yaşamaya başladılar. Zaman içerisinde köylerden göçlerin yoğunlaşmasıyla köy nüfusları azalmaya ve yaş ortalaması artmaya başladı.

1980 – 1990 yıllarına kadar çevre köylerce ‘ Tatar ‘ olarak bilinen ve o şekilde kabullenilen Nogay kültürü, gelişen ekonomik koşullar ve artan eğitim seviyesi ile birlikte az da olsa Nogaylık bilincinin yeşermesine vesile oldu. Etnik bilinçten uzak yaşayan Nogayların toplumsal yapıları sıkı sıkıya örf ve adetlerine bağlıydı. Toplumsal hiyerarşi bu örf ve adetlere göre şekillenir ve belirlenirdi. Ne var ki eğitilmiş ve okumuş kesimin olmaması, kültürel aktarımın sadece görerek ve töreler gereği öğrenilmesine yol açmıştır. Bu durum Nogaylık bilincinin oluşmasına engel teşkil etmiştir. (Benli,2010:10)

#### **6- Nogay Türk Derneklerinin Oluşumu**

Tuz Gölü havzasında yaşayan Nogay Türkleri’ nin kanaat önderlerinin öncülüğünde kurulan ilk dernek Ankara merkezliydi ve 1998 yılında faaliyete geçti. Bu derneğin kuruluşunun ardından geçen yaklaşık 15 yıl içerisinde Konya Kulu’ da , Ankara’ da, Konya merkez de, İstanbul’ da, Eskişehir’ de, Konya Ilgın’ da, Balıkesir’ de ve Hollanda’ da Nogay Türk dernekleri kuruldu. Bu derneklerin yerel, bölgesel ve uluslar arası ölçekli çalışmaları ile sivil toplum bilinci oluşmaya başladı.

#### **7- Nogay Türk Derneklerinin Nogay Türklerinin sosyal ve kültürel hayatına etkileri**

Konya Kulu’ da Sabantoy adıyla düzenlenmeye başlanan şölenler derneklerin en önemli faaliyetleri olmuştu. Bu şölenlerin tertiplenmesi ile Nogay Türkleri kendi kültürel kimliklerinin farkına varmaya ve kültürel değerlerine bilinçli olarak sahip çıkmaya başlamışlardır.

---

Bu şöenler her yıl düzenlenmeye başlamış, ilkin sadece yöredeki köylerin katılımı ile kutlanmıştır. Birkaç yıl sonra uluslar arası boyuta taşınmış ve Rusya Federasyonunda, Dağıstan, Çerkes-Karatay' dan, Kazakistan' dan katılımlar olmuştur.

Nogay Türkleri, Tuz gölü havzasındaki Nogay Türklerinin dernekleşme çalışmaları ile Türkiye' de ki bir çok bölgede yaşayan diğer Nogay Türkleri ile iletişime geçmeye başlamışlar ve oralarda dernekleşme çalışmalarına katkı sağlamışlardır.

Sabantoy şöenleri Nogay Türkleri' nin sosyal ve kültürel hayatlarında çok önemli değişikliklere yol açmıştır. Daha önce buldukları çevrelerde ' Tatar' olarak bilinen halk, Nogay olarak anılmaya başlamış, derneklerin çalışmaları ile uluslar arası sempozyumlar ve konferanslar düzenlemek sureti ile dünyada yaşayan Nogay Türkleri ile irtibata geçmeye başlamışlardır.

Anadolu' ya göç etmelerinden bu yana yazılı eserleri olmayan Nogay Türkleri, dernekleşme çalışmaları ile birlikte internet sitelerinde Nogay Türkçesi ile yayınlar yapmaya başlamışlardır. Bu gün Nogay Türkçesi ile yayınlanmış şiir, hikaye kitapları, NogayTürk adında bir dergileri bulunmaktadır. Nogay Türkleri ile ilgili belgesellerin hazırlanmasında, üniversitelerde makale, tez ve konferanslar hazırlanması için yaptıkları çalışmalar ile Nogay Türklerinin Türkiye' de tanınmasında çok önemli roller üstlenmektedirler.

## **8- Nogay Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği**

Ankara' da 1998 yılında kurulmuş olan Nogay Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, bu gün Nogay Türklerinin en faal derneklerinden birisidir. Musa Ünal' in başkanlığı ile kurulan dernekte, Sami Nogay ve Muharrem Yılmaz' dan sonra şimdiki Genel Başkanı Cemil Sütbaş' ın başkanlığında faaliyetlerine devam etmektedir.

Nogay Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Yenimahalle' de bulunan Genel Merkezi aracılığı ile Türkiye' de ve Rusya Federasyonunda bulunan Nogay Türklerine yaptığı çalışmalar ile ulaşmaktadır.

Nogay Türklerinin kültürünü koruyabilmek ve kayıt altına alabilmek için üniversitelerle çeşitli faaliyetlerde bulunmakta, sempozyumlar ve konferanslar düzenlemektedir. Uluslararası Nogay Türkleri Bilgi Şöeni adıyla iki kez program yapmış ve bu etkinliklerle akademik çevrelerde Nogay Türklerine yönelik araştırmalar yapılması için temaslarda bulunmaktadır.

Dernek olarak diğer sivil toplum örgütleri ile sıkı ilişkilerde bulunan dernek, birçok kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunmuştur. K.K.T.C gönül elçileri programı ile bir çok ülkeden gelen katılımcılarla beraber Nogay Temsilcimiz de K.K.T.C' nde cumhurbaşkanı, başbakan düzeyinde temaslarda bulunmuş ve onlara desteklerimizi iletmiştir.

Dernek olarak Kafkasya' da Nogay Türkleri' nin bulunduğu yerlerde Kurban kesimi yapılmakta ve onlara Diyanet İşleri başkanlığı aracılığı ile dini yayınlar konusunda destek verilmektedir.

Rusya Federasyonu'nda yaşayan Nogay Türklerine sık sık dernek olarak ziyaretler yapılmakta ve oralardan da Türkiye' ye ziyaretçilerin gelmesi sağlanarak aradaki kültürel bağların kuvvetlenmesi sağlanmaktadır.

Dernek olarak Türkiye' de TİKA, TÜRKSOY, Yurt Dışı Türkler Başkanlığı, Kültür Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve benzer teşkilatlar ile çeşitli faaliyetlerde bulunmuş ve halen bu faaliyetlerine devam etmektedir.

---

## 9- Sonuç

Nogay Türkleri' nin kültürel bilince erişmelerinde en önemli faktör sivil toplum örgütleridir. Sivil toplum örgütlerinin çalışmaları neticesinde Nogaylık bilinci oluşmuş, onlarca yıldır sözlü edebiyat olarak kalan şınlar, ertengiler, hikayeler yazılı metinlere ve görsel materyallere dönüşmüş ve daha da önemlisi gençlere kendi kültürlerine sahip çıkmalarının gerekliliği aşılanabilmiştir. Bu gün Türkiye' de ve dünyanın başka bölgelerinde yaşayan Nogay Türkleri bu sivil toplum örgütleri sayesinde ilettime geebilmis ve büyük bir halk olduklarının bir kez daha farkına varabilmişlerdir.